

EKO MADANIYATI BUGUN KERAKMI?

Alfraganus universiteti Tibbiyot fakulteti

Davolash ishi yo'nalishi 1 kurs talabasi

Xakimova Madinabonu Ikramovna

• **Anotatsiya** : Mazkur maqolada eko-madaniyat tushunchasi va uning zamonaviy jamiyat uchun ahamiyati yoritilgan. Bugungi kunda global isish, chiqindilar muammosi, atmosfera ifloslanishi va suv resurslarining kamayishi kabi ekologik muammolar dolzarb masalaga aylangan. Ushbu maqolada eko-madaniyatni shakllantirishning muhim jihatlari, ekologik muammolarni bartaraf etish yo'llari va barqaror hayot tarziga o'tish bo'yicha takliflar keltirilgan. Maqola keng jamoatchilik, talaba va o'quvchilar hamda ekologiyaga qiziquvchi shaxslar uchun foydali bo'lishi mumkin.

• **Abstract**: This article discusses the concept of eco-culture and its importance for modern society. Today, environmental problems such as global warming, waste problems, air pollution, and depletion of water resources have become urgent issues. This article presents important aspects of the formation of eco-culture, ways to eliminate environmental problems, and proposals for the transition to a sustainable lifestyle. The article may be useful for the general public, students, and people interested in ecolog.

• **Kirish**: Bugungi kunda ekologik muammolar butun dunyo miqyosida dolzarb masalaga aylangan. Atmosfera ifloslanishi, chiqindilar ko'payishi, o'rmonlarning kesilishi va suv resurslarining kamayishi insoniyat kelajagiga jiddiy xavf solmoqda. Tabiatni asrash va ekologik muvozanatni saqlash har bir insonning burchiga aylanishi kerak. Shu bois eko-madaniyat – tabiatga ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lish va atrof-muhitni muhofaza qilish madaniyati bugungi kunning eng muhim masalalaridan

biridir. Ushbu maqolada eko-madaniyatning ahamiyati, ekologik muammolar va ularni hal etish yo'llari haqida so'z yuritiladi.

● **Muhokama:** Hozirgi dunyoda ekologik muammolar ortib borayotgani eko-madaniyatni shakllantirish va rivojlantirish zarurligini ko'rsatmoqda. Biroq, bu jarayonda ayrim to'siqlar va muammolar mavjud. Birinchidan, ko'plab odamlar ekologik muammolarning jiddiyligini tushunishmaydi yoki e'tiborsiz qarashadi. Masalan, chiqindilarni saralash madaniyati ko'plab mamlakatlarda hali ham yaxshi yo'lga qo'yilmagan. Plastmassadan haddan tashqari ko'p foydalanish va uni to'g'ri qayta ishlamaslik global ifloslanishga olib kelmoqda. Ikkinchidan, sanoat va ishlab chiqarish korxonalari ko'pincha ekologik me'yorlarga rioya qilmaydi. Ko'plab fabrikalar va zavodlar chiqindilarini suv havzalariga tashlaydi yoki havoga zararli gazlarni chiqaradi. Hukumat tomonidan qat'iy qonunlar joriy etilishi va ekologik nazorat kuchaytirilishi lozim. Uchinchidan, ekologik ta'lim va targ'ibot yetarlicha rivojlanmagan. Maktab va universitetlarda ekologiya bo'yicha chuqur bilim berilmasa, yosh avlod ekologik muammolarga befarq bo'lib ulg'ayishi mumkin. Shu bois, ekologik ta'lim tizimini takomillashtirish va targ'ibot ishlarini kengaytirish muhim. Shu bilan birga, ba'zi mamlakatlarda eko-madaniyat muvaffaqiyatli rivojlanayotganini ko'rish mumkin. Masalan, Yevropaning ko'plab davlatlarida chiqindilarni saralash, qayta ishlash va ekologik toza texnologiyalardan foydalanish odatiy holga aylangan. Bu tajribani boshqa davlatlar ham o'zlashtirishi lozim. Ekologik muammolar bugungi kunda butun insoniyat oldida turgan eng dolzarb masalalardan biridir. Sanoat rivojlanishi, urbanizatsiya va aholining o'sishi natijasida atrof-muhit tobora yomonlashib, global isish, suv va havoning ifloslanishi, chiqindilarning ortishi kabi muammolar avj olmoqda. Bu holat nafaqat tabiatga, balki inson salomatligiga ham salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababli, ekologiyani asrash va barqaror rivojlanishni ta'minlash hozirgi zamonning eng muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Muhokama qilinadigan asosiy masalalardan biri – iqtisodiy taraqqiyot va ekologik barqarorlik o'rtasidagi muvozanatni saqlashdir. Ba'zi ekspertlarning fikriga ko'ra, iqtisodiy o'sish ko'pincha atrof-muhitga zarar yetkazishi mumkin, chunki sanoat

ishlab chiqarishi va infratuzilmaning kengayishi ekologik muhitga bosim o'tkazadi. Biroq uzoq muddatli istiqbolda, ekologik muammolarni e'tiborsiz qoldirish iqtisodiyotga ham zarar keltiradi. Masalan, tabiiy resurslarning kamayishi va ifloslanish tufayli hosildorlik pasayishi, sog'liq muammolarining ortishi iqtisodiy tizimga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ekologik muammolarni hal qilishda davlatlar, xalqaro tashkilotlar va har bir inson o'z mas'uliyatini his qilishi kerak. Hukumatlar ekologik qonunchilikni kuchaytirib, yashil texnologiyalar va qayta tiklanuvchi energiya manbalariga sarmoya kiritishlari lozim. Shuningdek, ta'lim va xabardorlikni oshirish orqali aholining ekologik madaniyatini shakllantirish ham muhimdir. Har bir inson kundalik hayotida ekologik toza odatlarni shakllantirib, chiqindilarni saralash, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va atrof-muhitni muhofaza qilishga hissa qo'shishi mumkin. Ekologiya faqat hukumat yoki ilmiy doiralar uchun emas, balki butun jamiyat uchun umumiy mas'uliyatdir. Barqaror rivojlanish va ekologik muhofaza o'rtasida muvozanatni saqlash uchun har tomonlama hamkorlik zarur. Ilmiy tadqiqotlar, innovatsion texnologiyalar va ekologik ongning shakllanishi orqali kelajak avlodlarga toza va xavfsiz atrof-muhit qoldirish mumkin.

• **Tadqiqotlar natijalariga ko'ra:** 1. Ekologik ta'lim va targ'ibot samaradorligi Ekologik bilim berilgan maktab va universitet o'quvchilari atrof-muhitni asrash bo'yicha ko'proq faollik ko'rsatishadi. Masalan, chiqindilarni saralash, plastikdan foydalanishni kamaytirish va energiyani tejash odatlariga ega bo'lishadi. 2. Chiqindilarni saralash tizimi samaradorligi – Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, aholiga chiqindilarni ajratish bo'yicha qulay sharoit yaratish va targ'ibot ishlari olib borish natijasida chiqindilarning qayta ishlanish darajasi 30-50% gacha oshishi mumkin. 3. Ekologik dasturlar va hukumat siyosati – Eko-madaniyatni rivojlantirish bo'yicha qat'iy qonun va dasturlar joriy etilgan davlatlarda ekologik muhit sezilarli darajada yaxshilanmoqda. Masalan, Skandinaviya mamlakatlarida atrof-muhitni muhofaza qilishga yo'naltirilgan siyosat natijasida havo ifloslanishi darajasi kamaygan, qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish esa orortgan 4. Jamiyatning eko-madaniyatga bo'lgan munosabati – Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, aholining ekologik

muammolar haqidagi xabardorligi oshgani sari ular yashash joylarida ekologik toza hayot tarzini yo'lga qo'yishga intiladilar. Shu bilan birga, ekologik targ'ibot tadbirlarida qatnashgan odamlar keyinchalik o'z oilalarida ham ekologik ongni shakllantirishga harakat qilishadi. Umuman olganda, tadqiqot natijalari shuni tasdiqlaydiki, eko-madaniyatni rivojlantirish ekologik muammolarni kamaytirishga va barqaror rivojlanishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, jamiyat eko-madaniyatni shakllantirishga e'tibor qaratishi va har bir fuqaro bu jarayonda faol ishtirok etishi muhimdir. Ekologiya bo'yicha tadqiqotlar insoniyatning atrof-muhitga ta'siri, ekologik muammolar va ularning yechimlarini o'rganishga qaratilgan. Zamonaviy ekologik tadqiqotlar atmosfera, suv va tuproqning ifloslanishi, iqlim o'zgarishi, biologik xilma-xillikning kamayishi, chiqindilarni qayta ishlash va tabiiy resurslardan foydalanish kabi sohalarni qamrab oladi. Ilmiy izlanishlar natijasida global isish tezlashayotgani, havo sifati pasayib borayotgani va chiqindilar miqdori ortib borayotganligi aniqlandi. Shuningdek, tadqiqotlar ko'rsatishicha, sanoat va transportdan chiqayotgan zararli moddalar inson salomatligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Suv resurslarining kamayishi va ifloslanishi qishloq xo'jaligi va ichimlik suvi bilan ta'minlash jarayonlariga ta'sir qilmoqda. O'rmonlarning kesilishi va urbanizatsiya natijasida ko'plab hayvon turlari yo'qolib ketish xavfi ostida qolyapti. Ekologik tadqiqotlar natijasida bir qancha yechimlar taklif qilindi. Jumladan, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish, chiqindilarni saralash va qayta ishlash, ekologik qonunlarni kuchaytirish va yashil texnologiyalarni rivojlantirish atrof-muhitni muhofaza qilishda samarali usullar sifatida ko'rsatildi. Shuningdek, aholining ekologik madaniyatini oshirish va ekologik ta'limni rivojlantirish muhim choralar sifatida tavsiya etildi. Bu natijalar insoniyatga ekologik muammolarni hal qilish va barqaror rivojlanishga erishish yo'lida muhim yo'nalishlarni belgilashga yordam beradi.

- **Yechim va tavsiyalar: Eko madaniyatni rivojlantirish uchun quyidagi yechim va tavsiyalarni taklif qilish mumkin:**

- Ekologik madaniyatni rivojlantirish uchun birinchi navbatda shaxsiy odatlarni o'zgartirish lozim. Har bir kishi suv va elektr energiyasidan tejab foydalanishi, bir

martalik plastik mahsulotlardan voz kechishi, chiqindilarni saralab tashlashni odat qilishi, jamoat transportidan yoki ekologik transport turlaridan foydalanishi kerak. Ta'lim va xabardorlikni oshirish ham muhim bo'lib, maktab va universitetlarda ekologik darslar o'tkazish, ommaviy axborot vositalarida ekologiya mavzusini keng yoritish, yoshlarni ekologik loyihalarga jalb qilish orqali eko-madaniyat shakllantirilishi mumkin. Chiqindilarni qayta ishlash tizimini kuchaytirish, plastik va metall chiqindilarni maxsus qayta ishlash markazlariga topshirish va ekologik toza mahsulotlardan foydalanish ham muhim chora-tadbirlardan hisoblanadi. Tabiatni muhofaza qilish uchun esa daraxt ekish, yashil hududlarni kengaytirish, suv havzalarini ifloslanishdan saqlash, noqonuniy ov va o'rmonlarning kesilishiga qarshi kurashish lozim. Ekologik innovatsiyalarni rivojlantirish ham samarali yechim bo'lib, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan keng foydalanish, bioyong'ir va ekologik toza texnologiyalarni rivojlantirish, korxonalarining ekologik me'yorlarga rioya qilishini nazorat qilish orqali ekologik muhitni yaxshilash mumkin. Bu tavsiyalar amalga oshirilsa, ekologik madaniyat rivojlanib, atrof-muhit muhofaza qilinadi.

•Ekologik madaniyatni shakllantirish va rivojlantirish uchun keng qamrovli yondashuv talab etiladi. Eng avvalo, odamlar o'z hayot tarzini o'zgartirib, ekologik toza odatlarni shakllantirishlari lozim. Suv va energiyadan tejab foydalanish, chiqindilarni saralash, qayta ishlashga topshirish va plastik mahsulotlardan voz kechish muhim qadamlardir. Jamoat transportidan foydalanish, velosiped haydash yoki piyoda yurish orqali havoning ifloslanishini kamaytirish mumkin. Ta'lim va targ'ibot ishlari ham ekologik madaniyatni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Maktab va oliy ta'lim muassasalarida ekologiya bo'yicha maxsus dasturlar ishlab chiqish, ijtimoiy tarmoqlar va ommaviy axborot vositalari orqali ekologik muammolarni yoritish kerak. Shu bilan birga, yoshlarni ekologik loyihalarga jalb qilish va volontyorlik harakatlarini qo'llab-quvvatlash lozim. Chiqindilarni kamaytirish va qayta ishlash tizimini yo'lga qo'yish ham dolzarb masala bo'lib, har bir hududda chiqindilarni saralash va qayta ishlash uchun maxsus infratuzilmalarni rivojlantirish talab etiladi. Tabiatni muhofaza qilish ham ekologik madaniyatning ajralmas qismi bo'lib, daraxt ekish, yashil hududlarni

kengaytirish, daryo va ko'llarni toza saqlash, noqonuniy ov va o'rmon kesilishiga qarshi kurashish zarur. Shuningdek, ekologik innovatsiyalarni rivojlantirish muhim bo'lib, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish, bioyong'i ishlab chiqarish, korxonalarning ekologik me'yorlarga rioya qilishini ta'minlash orqali atrof-muhitni asrash mumkin. Ushbu chora-tadbirlar amalga oshirilsa, ekologik madaniyat shakllanib, tabiat va jamiyat o'rtasidagi muvozanat saqlanadi. Xulosa qilib aytganda, ekologik madaniyatni rivojlantirish har bir insonning shaxsiy mas'uliyatidan boshlab, jamiyat darajasida amalga oshiriladigan chora-tadbirlargacha bo'lgan kompleks yondashuvni talab etadi. Odamlar o'z odatlarini o'zgartirib, ekologik toza hayot tarziga o'tishi, suv va energiyani tejashi, chiqindilarni saralashi va qayta ishlashga topshirishi muhim. Ta'lim va targ'ibot ishlari orqali ekologik ongni shakllantirish va yoshlarni ekologik harakatlarga jalb qilish ham samarali yechimlardan biridir. Shu bilan birga, chiqindilarni qayta ishlash tizimini yo'lga qo'yish, yashil hududlarni kengaytirish, noqonuniy ov va o'rmonlarning kesilishiga qarshi kurashish tabiatni muhofaza qilishning muhim qismidir. Ekologik innovatsiyalarni rivojlantirish, jumladan, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish va ekologik toza texnologiyalarni keng joriy etish ham muhim ahamiyat kasb etadi.

- **Xulosa:** Bugungi kunda ekologik muammolar insoniyatning barqaror rivojlanishiga jiddiy tahdid solmoqda. Atmosfera ifloslanishi, chiqindilar muammosi, suv resurslarining kamayishi va o'rmonlarning kesilishi kabi muammolarni hal qilishda eko-madaniyat muhim rol o'ynaydi. Eko-madaniyat – bu insonning tabiatga bo'lgan hurmati, uni asrab-avaylash va kelajak avlodlarga toza muhitni qoldirishga bo'lgan mas'uliyati. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ekologik ta'limni rivojlantirish, chiqindilarni saralash tizimini yo'lga qo'yish, ekologik qonunlarni kuchaytirish va barqaror turmush tarzini targ'ib qilish orqali ekologik muammolarni sezilarli darajada kamaytirish mumkin. Shu sababli, jamiyatning har bir a'zosi eko-madaniyatga amal qilishi, atrof-muhitni muhofaza qilishda o'z hissasini qo'shishi lozim. Tabiat bizga hayot baxsh etadi, biz esa uni asrash orqali kelajak avlodlarga sog'lom va yashil muhitni qoldirishimiz kerak. Eko-madaniyat bugun nafaqat kerak, balki shart. Xulosa

qilib aytganda, ekologiya – bu inson va tabiat o‘rtasidagi muvozanatni saqlashga qaratilgan fan va amaliy harakatlar majmuasi bo‘lib, uning asosiy maqsadi atrof-muhitni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanishdir. Bugungi kunda ekologik muammolar global darajaga chiqib, iqlim o‘zgarishi, havo va suvning ifloslanishi, chiqindilarning ortishi, o‘rmonlarning kamayishi kabi muammolar insoniyat uchun katta xavf tug‘dirmoqda. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun har bir inson o‘zining ekologik mas’uliyatini anglab yetishi, ekologik madaniyatni shakllantirishi va tabiatni asrab-avaylashi zarur. Davlatlar va xalqaro tashkilotlar ekologik muhofazaga oid qonunlarni kuchaytirib, qayta tiklanuvchi energiyadan foydalanish, chiqindilarni qayta ishlash, yashil hududlarni kengaytirish kabi chora-tadbirlarni amalga oshirishlari lozim. Shuningdek, ta’lim va targ‘ibot ishlarini rivojlantirish orqali jamiyatning ekologik ongi oshirilishi kerak. Ekologik muammolarga befarq bo‘lmaslik va atrof-muhitni muhofaza qilish orqali biz nafaqat bugungi avlod, balki kelajak avlodlar uchun ham sog‘lom va yashashga qulay sayyorani saqlab qolishimiz mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI

1

1. Pulatova N. Ijtimoiy ekologik ong va ekologik madaniyatning o‘zaro bog‘liqligi // Академические исследования в современной науке. – 2023. – Т. 2. – №. 16. – С. 42-49.
2. Rotarangi S. J., Stephenson J. Resilience pivots: stability and identity in a social-ecological-cultural system // Ecology and Society. – 2014. – Т. 19. – №. 1.
3. Turner N. J., Davidson-Hunt I. J., O’flaherty M. Living on the edge: ecological and cultural edges as sources of diversity for social-ecological resilience // Human Ecology. – 2003. – Т. 31. – С. 4439-461
4. Rotarangi S., Russell D. Social-ecological resilience thinking: Can indigenous culture guide environmental management?. – 2009.

5. Andrachuk M., Armitage D. Understanding social-ecological change and transformation through community perceptions of system identity // Ecology and Society. – 2015. – Т. 20. – №. 4.